

z.g.n. Joodsche Bruidje) maar een zuivere lichamelijke reactie zijn op een blijkbaar uit het publiek tot hen gericht woord. Geen geestelijk, maar modern-materialistisch tooneelspel.

Eerst later zou, door technische aanpassing, bij gelijk licht-effect (waarbij de materie door het licht wordt „opgezogen”, dus plastisch vaag wordt), de vastheid van plastiek worden herwonnen.

Het was de overgang naar het geestelijke. De mensch werd hem „geestverschijning”: stoffelijke verschijning van vleesch en bloed, maar door de atmosfeer als opgeslorpt; opdoemend, als bij tooverij, uit het duister. Het was het noodzakelijk gevolg van zijn nieuwe visie op het licht. Het licht werd spiritueel; wat er zich in bevond, moest het dus ook worden. Het behield wel zijn vormen en zijn plastiek, maar moest, als materie, in het spiritueele worden omgezet. En zooals het licht bij hem vibreerde, zoo vibreerde de figuur, door dat licht beschenen.

De volmaaktheid hierin is bereikt in den z.g.n. kleinen Titus met den Valk, het tweede hoogtepunt en het hoogste hoogtepunt: onverbeterlijk plastisch-zuiver en toch etherisch, plastisch ongrijpbaar, boven de plastiek verheven; schijnbaar onsamenhangende plekken verf, die wiskundig zuiver de constructie en den vorm geven. Plastischer dan de zooveel naturalistischer behandelde Broer van Rembrandt in het Mauritshuis.

Doch behalve dat — het is een picturaal wonder — heeft het de diepste en schoonste kleur door Rembrandt ooit uit zijn palet getooverd, (de grijze kleur der Negers uit het Mauritshuis, maar kleuriger en warmer), en is het het i n n i g s t e portret van de honderden, door hem geschilderd. Nooit heeft Rembrandt zóó open, zóó argeloos gestaan als mensch tegenover mensch; nooit ook heeft hij zich zoo belangeloos (en alleen tegenover een kind is dat mogelijk bij iemand met een gecompliceerde natuur) kunnen vereenzelvigen met een medemensch. De hooghartige, in zichzelf gekeerde heeft éénmaal zich tegenover een medeschepsel tot een kind kunnen maken, in volledige overgave van den geest; éénmaal zich weten te bevrijden van alle aardse banden: van pose, van pathos, van eigen geestelijke driften, van eigen gedachtenleven, van eigen kunstenaarsambitie. Kortom, van alle ijdelheid, zooals de Prediker alles wat aardisch is noemt. Van alle dramatiek ook.

Dat de dramatiek de hoogste kunstuiting is, is niet een voor alle kunsten even onomstootelijk geldende wet. Het is zelfs aannemelijk, dat het in principe niet geldt voor de beeldende kunsten. In principe, want veel zal natuurlijk daarbij afhangen van den aard van den kunstenaar. Wèl zal het gelden voor dramatisch aangelegden; maar, te oordeelen naar de tot nog toe geschapen beeldhouwkunst en schilderkunst, zijn de voor dramatiek in de wieg gelegden sterk in de minderheid.

Van Rembrandt kan niet worden ontkend, dat hij dramatisch van